

Hora Kozákův

Historie Kozákova • Chata a rozhledna na Kozákově • Kozákovské pověsti • Turistické trasy

Při vlastivědných putováních po našem regionu dnes zamíříme z Bradlecké Lhoty do opačného cípu Lomnicka. Věhlas Kozákova překonává nejen hranice regionu, ale jako unikátní naleziště nerostů je tento vrch dobře známý i v zahraničí. Z rozhledny na vrcholu je nádherný výhled a díky skvělé termice je hora vyhledávána i paraglidisty. To však nejsou zdaleka všechny kozákovské zajímavosti.

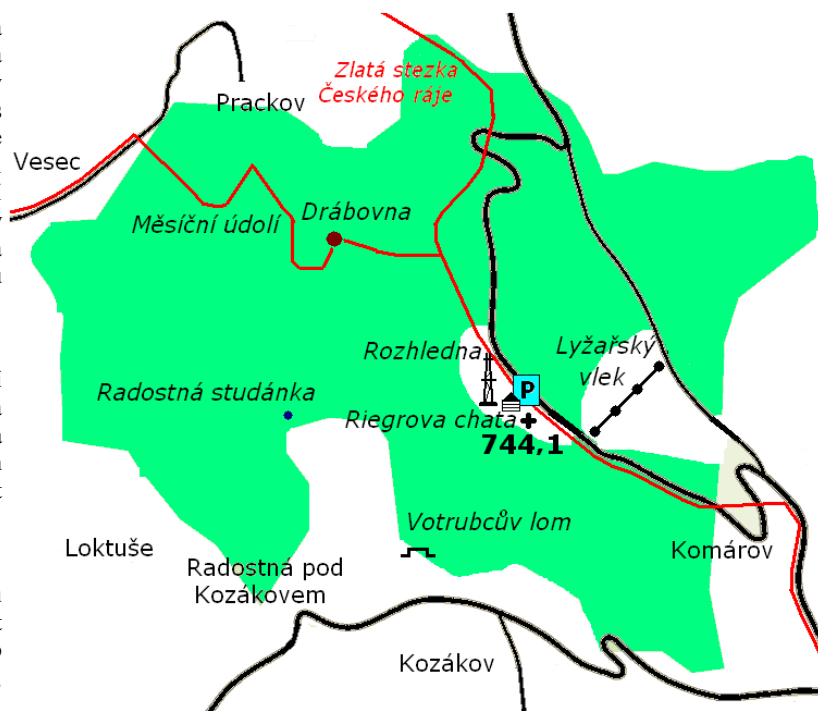
Strážná hora Českého ráje, Hora drahokamů, Achátová hora - tak bývá přezdíván Kozák. Jeho silueta je výrazná ze všech stran, vždyť od pět kilometrů vzdálené Jizery v Semilech na severu je nutné překonat výškový rozdíl přes 450 metrů, než se dostaneme na vrchol hory do nadmořské výšky 744,1 m. Stejně převýšení je i z údolí pod Troskami na jihu (na samotné 9 kilometrů vzdálené Trosky shlíží Kozák z výšky více než čtvrt kilometru - vrchol Panny má nadmořskou výšku 488 m). Díky tomu je z Kozákova krásný kruhový výhled a hora je opravdovou dominantou svého kraje.

Geologická minulost

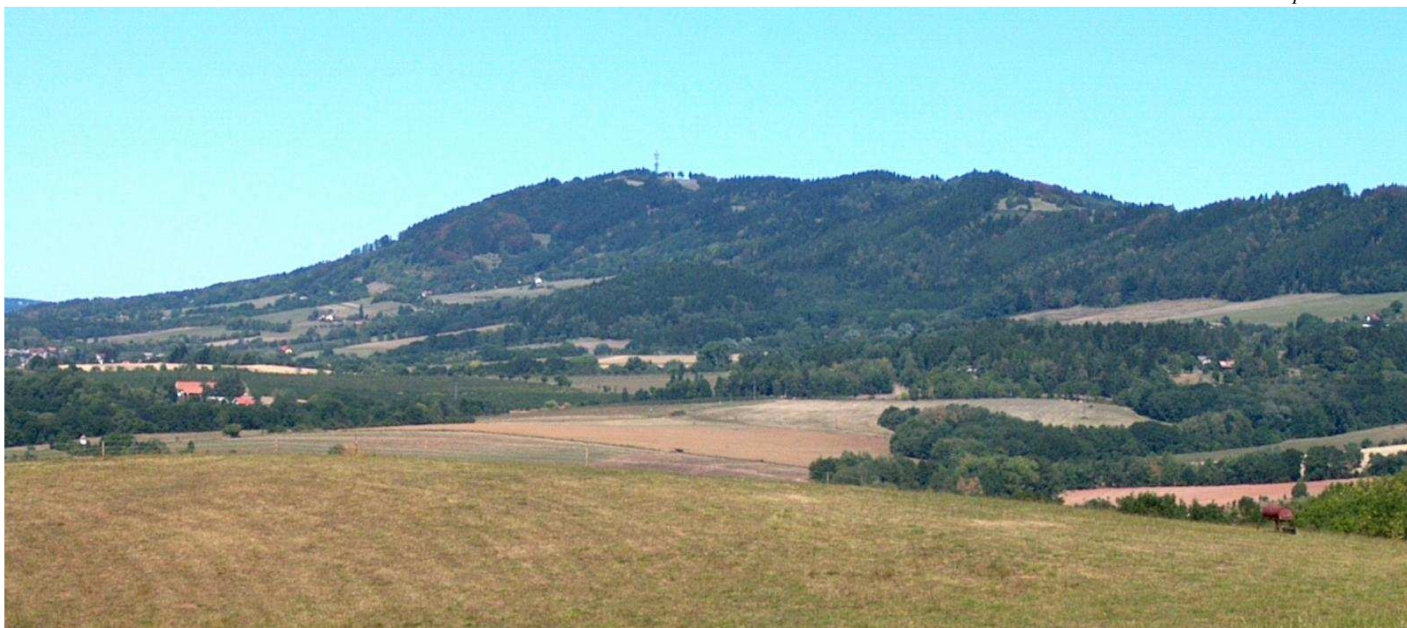
Kozák byl v třetihorách sopkou, podobně jako další vrchy na hřebenu až ke Kumburku. Láva si zde prorazila cestu staršími prvohorními geologickými útvary. Hornina Kozákova je tvořena bublinkatým melafyrovým mandlovcem, v jehož dutinách mohly zkrystalizovat nerosty, které Kozák proslavily.

Historie Kozákova

Již ve 14. století byl Kozák díky svému nerostnému bohatství na vrcholu slávy. Karel IV. zde nechal otevřít čtyři lomy na chalcedon, acháty a tyrkis, jak je popsáno v knize *Paměti města Rovenska*. Pozval sem také Vlchy, aby naučili Čechy kameny brousit. Těmito kameny je

Mapka Kozákova

Kozák z jihovýchodu (foto autor – srpen 2003)

mimo jiné vyzdobena i kaple na Karlštejně. Intenzivní těžba po celém vrchu odčerpala největší zásoby, ale i v 15. a 16. století pokračoval na hoře sběr drahokamů, ale spíše pokoutně, když se cizinci toulali po lesích a s místními svedli nejednu šarvátku. I proto si r. 1601 vymohl farář Šimon Tadeáš Budek z Týna u Rovenska na císaři Rudolfovi II. privilegium, že pouze on smí po místních horách kameny sbírat. I to svědčí o tom, že na hoře se již nedalo výrazně zbohatnout a císaře nezajímala. Zato Šimon Tadeáš Budek si pořídil červený prapor s černým orlem a se svojí družinou hledal kameny. I poté se zde toulala řada cizinců, kteří tvrdili, že sbírají jen léčivé byliny, a šarvátky tak neustávaly. I v pozdějších dobách se zde našly krásné kusy kamenů, třeba při těžbě pařezů, ale hledači věděli, že je již jen paběrkuji po svých předchůdcích.

Rozhledna a chata

Postavit na Kozákově rozhlednu se jako první rozhodl začátkem 20. století odbor Klubu českých turistů (KČT) v Turnově. Projekt byl zadán malíři Janu Prouskovi, který navrhl vyhlídkovou věž spojenou s novorománskou kaplí věrozvěstů Cyrila a Metoděje. KČT zakoupil pozemky na vrcholu hory, ale k realizaci stavby nedošlo. R. 1903 zemřel dr. František Ladislav Rieger a v KČT i mimo něj se silně ozývaly hlasy, aby místo kaple s rozhlednou stála na Kozákově Riegerova mohyla. Ta měla dosahovat výšky 28 m a sloužit rovněž jako rozhledna. Finanční rozpočet takové stavby byl ale obrovský. A tak r. 1904 byl zřízen fond pro stavbu mohyly, který měl za úkol nashromáždit prostředky v potřebné výši cca 100.000,- Kč. Na Kozákově zatím stál základní kámen ze žuly, který do základů

Provizorní rozhledna byla postavena na Kozákově někdy kolem r. 1925 (fotografie převzata z knihy *Rozhledny Čech, Moravy a Slezska*, Jan Nouza, nakl. 555, Liberec, 1999) → Vojenská komunikační věž sloužící jako rozhledna od r. 1993 (foto autor, duben 2004)

Riegerova turistická chata, stav před poslední rekonstrukcí v r. 2003. Při opravě zmizel známý nápis (CHATA NA KOZÁKOVĚ – 743m). Pro vrchol Kozákova se dnes udává výška 744,1 metrů nad mořem. (foto autor, srpen 2003) ←

Dole je stav chaty po rekonstrukci. (foto autor, duben 2004)

mohyly věnoval jeden z turnovských hostinských. Celý obnos se však fondu nikdy nepodařilo shromáždit, proto se r. 1911 objevuje myšlenka místo mohyly postavit rozhlednu s turistickou chatou. I. světová válka však přerušila i tyto plány. R. 1921 bylo na kontě fondu 50.000,- Kč. Proto se r. 1923 KČT v Semilech rozhodl pro nejméně náročný projekt – vybudovat na vrcholu pouze turistickou chatu. Základní kámen chaty projektované pražským architektem Janem Václavíkem byl položen 29. 8. 1926. Stavitel Rudolf Kousal ze Železného Brodu vystavěl chatu za necelé dva roky, a tak mohla být 24. června 1928 slavnostně otevřena. Ještě před jejím otevřením stála na hoře krátce provizorní, dřevěná, asi 16 m vysoká vyhlídková věž. Rok 1928 tak uzavírá první kapitolu novodobé kozákovské historie. Chata na vrcholu byla do r. 1948 využívána KČT (r. 1939 rozšířena), potom přešla pod tehdejší síť zestátněných restauračních zařízení. Prošla obdobím věhlasu,

kdy se k ní sjížděli lidé z širokého okolí, ale i horšími časy. R. 1962 částečně vyhořela a po rekonstrukci byla znovu otevřena v r. 1966. Začátkem 90. let byl ale tento objekt ve velmi špatném technickém stavu. R. 1996 chatu zakoupil zpět do svého vlastnictví KČT a provedl zde nákladnou rekonstrukci. Dnes splňuje chata náročné požadavky na moderní ubytovací zařízení. Velká změna ve vzhledu chaty nastala ještě v r. 2003, kdy byla zčásti obložena dřevem.

Přání KČT, aby měl Kozákov rozhlednu, muselo počkat na realizaci celých 90 let. Až r. 1993, kdy armáda stavěla na vrcholu ocelovou konstrukci pro komunikační spojovací uzel, došlo k dohodě s KČT v Semilech, aby tato stavba byla pojata jako víceúčelová. Mohutná, 48,5 m vysoká stavba, která změnila siluetu Kozákova, má vyhlídkovou plošinu pro turisty ve výšce 24 m. První návštěvníci se z ní rozhlédli 1. prosince 1994, k oficiálnímu slavnostnímu otevření došlo 23. dubna 1995. Na jaře r. 1999 se u paty rozhledny začala budovat zděná přístavba.

Turistické trasy

Přes Kozákov vede Zlatá stezka Českého ráje. Pokud by si chtěl někdo z Bradlecké Lhoty udělat celodenní pěší výlet na Kozákov, může se na ní napojit na Kyjích a pokračovat po trase Tábor – Košov – Smetanova vyhlídka – Rváčov – Skuhrov – Bezděčín – Zelený háj – Komárova až k vrcholu. Na této cestě napříč celým Lomnickem je mnoho míst s nádherným rozhledem. (Zlatá stezka z Kozákova pokračuje na Maloskalsko.)

Kromě Zlaté stezky vede na Kozákov mnoho dalších cest:

- modrá značka od Radostné pod Kozákovem kolem Radostné studánky (Kudrnáčova stezka)
- žlutá značka od Loktuše kolem Radostné studánky (stezka Josefa Radostného)

Pohled z Kozákova přes Ještědsko – kozákovský hřbet k Ještědu (foto autor, srpen 2003)

- červená značka od Vesce přes Měsíční údolí a Drábovnu (Šimáková stezka)
- modrá značka ze Železného Brodu a Záhoří
- zelená značka od Semil (stezka Viléma Petržilký)
- žlutá značka od Chuchelny (není na mapách, čerstvě vyznačena)

Všechny trasy mají návaznost na další cesty po Českém ráji (např. na Riegerovu stezku údolím Jizery, Maloskalsko, Hruboskalsko apod.).

Pokud se na náročný výstup necítíte, je možné dojet automobilem až k Riegerově chatě po nedávno zrekonstruované silnici směrem od Komárova.

Co dále najdeme na Kozákově

Drábovna

Na severozápadním svahu Kozákova, směrem k Prackovu, se táhne hřeben pískovcových skal. K jednomu ze skalních výběžků vede 40 schodů. Nahoře ve skalním bloku je vytesána světnička – Drábovna. Malý otvor, který slouží jako vchod, je nad úrovní podlahy a kromě něho je v místnůstce ještě čtvercové okénko. I na Drábovně se podepsala antropogeneze, stěny a strop jsou očouzené a poseté množstvím vyrytých malůvek a jmen.

V okolí Drábovny došlo i k významným archeologickým nálezům. V Měsíčním údolí byly v několika jeskyních („pecích“) nalezeny doklady o životě lidí v době kamenné. Dnes je zpřístupněna Babí pec či Kudrnáčova pec (celkem je zde 14 jeskynních útvarů). Sama Drábovna však zřejmě vznikla až ve středověku.

Nejstarší zemské stezky byly stráženy z míst, po nichž dnes zůstaly většinou jen názvy jako Varta, Strážiště, Strážnice nebo také Drábovna či Drábské světničky. Mimo strážení se zde také vybíralo clo a u pohraničních lesů se hlídalo, zda zemi nehrozí nebezpečí. Jako varování se na těchto místech zapalovaly velké ohně. Kozákov, hora poblíž hranic, na kterou je vidět zdaleka z kraje, byl pro tento účel jako stvořený a Drábovna byla tedy původně zřejmě strážní hláskou.

Studánka Radostná

Nad Loktuší je na kraji lesa v nadmořské výšce 530 m studánka. Studánku si pro její výbornou vodu lidé považovali a postavili nad ní malou otevřenou kapličku zasvěcenou Panně Marii Radostné. Odtud název studánky Radostná. U studánky je slyšet pravidelný rytmus trkače (pumpy speciální konstrukce), který vytlačuje vodu do Riegerovy chaty na vrcholu, tedy přes převýšení 214 metrů.

Pohled z Kozákova na jižní část Českého ráje s Troskami (foto autor, srpen 2003)

Měsíční údolí

Soutěskovitě zakončené Měsíční údolí zajímá nejen archeology, ale i horolezce, kteří zde naleznou zajímavý terén. Z devíti věží je nejzajímavější Kozákovská věž.

Votrubcův lom

Nejznámější lokalitou pro sběr drahokamů je Votrubcův lom. Nachází se na okraji chráněného území, na jižním svahu Kozákova, a těžba v něm byla zastavena až v roce 1960.

Záhumenicové plužiny

Jako památku na zemědělské hospodaření našich předků na úbočích Kozákova můžeme dodnes vidět nad Prackovem táhnoucí se valy, dnes již zarostlé travou i dřevinami. Tyto široké meze vznikly při každoročním sběru kamení a sloužily i k ohraničení pozemku.

Paragliding

Kozákov je označován jako jedna z nejlepších lokalit pro paragliding v Česku. Start mají nadšenci tohoto sportu, při kterém se plachtí na křídlech připomínajících padák, pod Riegerovou chatou. Přistávají potom na louce před silnicí v katastru Radostné. Pokud na Kozákov vyrazíte a bude příznivé počasí, určitě zde kluzáky uvidíte. A pokud zatoužíte také kroužit nad krajinou, můžete využít zdejší školu paraglidingu.

Lyžařský vlek

Na Kozákově je jeden stálý a jeden přenosný lyžařský vlek. Lyžařská sezóna zde trvá (podle počasí) necelé dva měsíce.

Chráněné území Kozákov

K ochraně geologických a geomorfologických jevů byla r. 1985 vyhlášena západní strana Kozákova chráněným územím. Vyskytují se zde tektonicky vyzdvížené skalnaté kry svrchních křídových pískovců. Celková rozloha chráněného území je 163 ha.

Výhled z Kozákova

Ze kterého místa Česka je nejkrásnější rozhled? Cestovatel Humboldt tvrdil, že je to z Milešovy. Různé žebříčky sestavované na toto téma musíme brát s velkou rezervou, protože je těžké ohodnotit subjektivní pocit, navíc když je to při výhledu na krajinu, ve které žijete a ke které máte citové pouto. Přesto, když jsou sestavována místa s nejkrásnějším výhledem v Česku, Kozákov mezi nimi většinou nechybí.

Na severovýchodě je vidět hradba Krkonoš od Černé hory až k nejzápadnějšímu výběžku. Vedle nich jsou na severu hory Jizerské a mohutný masiv blízkého Ještědu. Vlevo od něho se zdvihají vrcholy Lužických hor a na západ potom homole Českého středohoří. Před nimi je charakteristická silueta Bezdězu. Jižněji vystupuje nad obzor nezaměnitelná silueta Řípu a ještě více k jihu se díváme ku Praze. Za ideálního počasí by měla být vidět Petřínská rozhledna. Na jihu Trosky a Český ráj, jihovýchodně rozlehlá rovina zakončená Českomoravskou vrchovinou. Pohled na východ je k Táboru a Kumburku (celé Lomnicko je odsud jako na dlani) a za nimi je výhled až k Jestřebím a Orlickým horám.

Vrchol Kozákova s Riegerovou chatou a rozhlednou. Vpravo halda připravená k pálení čarodějnic. Alespoň 30. dubna si můžeme udělat představu, jak daleko bylo vidět strážní oheň z Kozákova, který signalizoval nebezpečí. (foto autor, duben 2004)

Pověsti z Kozákova

O vzniku jména

Jistě nejznámější pověst vypráví o vzniku názvu vrchu. Za pradávných časů pásali pastevci kozy na stráních hory. Tu stalo se, že jednomu z pasáček se stádo rozuteklo a za nejneposlušnější kozou musel dokonce hodit kámen. Vždyť kdyby nepřihnal domů celé stádo, dostal by co proto. Kámen potom sebral a později se ukázalo, že má větší cenu, než celé kozi stádo!

Studánka Radostná

Kraj pod Kozákovem často sužovaly kroupy v tu nejnevhodnější dobu – když obilí zlátko a chystaly se žně. Chudoba a hlad dolehly na kraj. Jednomu chalupníkovi vrtalo hlavou, že vždy ve stejnou dobu přijde každý rok krupobití. A tak, když se tento den přiblížil, vydal se na Kozákov, odkud vždy mrak s kroupami přišel. U studánky na kraji lesa viděl tři divné muže, jak klečí a foukají do vody. Chalupník se schoval a muže pozoroval. Ve studánce se začal dělat led, muži ho lámali a vyhazovali k nebi, až z toho bylo zase řádné krupobití. Potom si povídali, že snad je to poslední rok, lidé se zpod Kozákova konečně vystěhují a kraj bude patřit jen jim. Lidé však svůj kraj milovali a i když je těžce zkoušel, na jaře opět zasel. Když se blížily žně, došel chalupník ke studánce a na strom pověsil svatý obrázek Panny Marie Radostné. Zlí muži nadaní nadpřirozenými schopnostmi se asi obrázku zalekli, protože od těch dob krupobití přestala a ty tři divouse již nikdo vícekrát v kozákovských lesích nespátřil. Studánce se na počest této události začalo říkat Radostná.

Podle jiné pověsti nechali kapličku nad studánkou zbudovat Švédové, když na Kozákově hledali zlato.

Konec loupežníků ve Drábovně

Turnovské kupce na cestách často přepadávali loupežníci. Loupili i mordovali ve velkém, ale nikdo se jim nemohl dostat na stopu. I stalo se, že jednou s lupem unesli pro svoji kratochvíli i mladou dívku a odvedli ji do svého doupěte. Loupežníci zapíjeli úspěšný den a dívce se podařilo nepozorovaně vyklouznout. Běžela údolím podél potoka do nejbližší vesnice, kde vypravovala, co se jí stalo. Lidé se usnesli, že se má vrátit a vyznačit jim cestu (k tomu jí dali pytlík hrachu) a oni že seženou posily a vyrazí na loupežníky. Dívka tedy šla zpět a značila cestu. Za svítání vyrazili lidé vzhůru do lesa. Označená cesta je zavedla k Drábovně, o které si mysleli, že je opuštěná. Vyvrátili železné dveře a lapky zmožené alkoholem snadno přemohli. Loupežnický poklad si rozdělili mezi sebou a jen jeho malou část odevdali vrchnosti na Hrubé Skále. Zato jim tam prý nechali ty železné dveře, které tam mají dosud.

Kozákovské drahokamy

Za časů, kdy lidé pod Kozákovem ještě nevěděli, jaké bohatství hora skrývá, vyrazil hajný na pravidelnou obchůzku. U studánky Radostná potkal tři cizince, kteří mu naznačovali, že potřebují pomoc. Šel s nimi hluboko do lesa, až došli k velké jámě. Za pomoci hajného se tam dva z mužů spustili. Třetí čekal s hajným nahoře. Hajný měl strach, ale utéct se neodvážil. Po drahé době muže z jámy opět vytáhli i s pytlí naplněnými kamením. Hajný dostal za pomoc pár tolarů a než se s cizinci rozloučil, nenápadně vzal z pytle i jeden z kamenů. Po návratu do vsi vše vyprávěl a ukazoval kámen. Lidé nechápavě kroutili hlavami, než někoho napadlo kámen rozpulit. Když se jim ukázal nádherný achát, pochopili, co cizinci na Kozákově hledají.

-j&vh-